

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Факультет № 1
Кафедра теорії та історії держави і права

ЗАТВЕРДЖЕНО

На засіданні кафедри
теорії та історії держави і права
протокол № 9 від 15.08.2023

Завідувач кафедри

Ігор ЛОГВИНЕНКО

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ (ОК.9)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Кафедра	Кафедра теорії та історії держави і права (http://univd.edu.ua/uk/dir/1354/kafedra-teorii-ta-istorii-derzhavy-i-prava)
Контактний телефон	+38 066 900 93 57 (роб.)
E-mail	kaftdp1f@gmail.com
ЛЕКТОР (ЛЕКТОРИ)	
	Іванов Станіслав Юрійович , доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, кандидат історичних наук, доцент E-mail: stanislavivanov713@gmail.com Лекційний потік: факультет № 2
	Загуменна Юлія Олександрівна , професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1, кандидат юридичних наук, доцент E-mail: yuliyazagum@gmail.com Лекційний потік: факультет № 1 Лекційний потік: факультет № 4

Назва освітньо-професійної програми	Право
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	08 Право
Спеціальність	081 Право
Статус дисципліни	Обов'язкових компонент освітньо-професійної програми (вивчається у 1 семестрі)
Мета вивчення дисципліни	<p>Сприяння становленню сучасного всебічно розвиненого висококваліфікованого фахівця для підрозділів Національної поліції України, здатного на фахово, на належному рівні аналізувати сучасні державно-правові процеси; формуванню правових знань у здобувачів вищої освіти та уміння аналізувати нормативно-правові акти та інші документи; вироблення навичок самостійного аналізу державно-правових явищ, умінь застосовувати отримані знання при оцінці конкретного державно-правового явища.</p>
Завдання вивчення дисципліни	<p>Завдання вивчення навчальної дисципліни «Історія держави та права України» є формування у здобувачів вищої освіти як майбутніх працівників поліції знань, вмінь та навичок, які відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України та завданням, які ставляться перед поліцією на конкретному етапі розвитку українського суспільства.</p> <p>У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен знати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>на поняттєвому рівні:</i> основи історико-правових та теоретико-правових положень, що стосуються виникнення, становлення, розвитку та функціонування держави і права; основи колишніх та сучасних юридичних понять і категорій. 2) <i>на фундаментальному рівні:</i> процеси виникнення та розвитку держави і права

	<p>України, її типи та форми, особливості, притаманні державному ладу та соціальному устрою, правовим системам, головні джерела права на різних етапах історичного розвитку, еволюцію правового статусу населення;</p> <p>3) <i>на практично-творчому рівні</i>: правові основи тлумачення норм права; форми і методи поширення історико-правових знань серед населення; форми та порядок надання правової допомоги громадянам.</p> <p>вміти:</p> <p>1) <i>на репродуктивному рівні</i>: відтворювати основні поняття та категорії дисципліни, наводити основні факти, що характеризують державно-правове життя народу України на різних етапах їхнього розвитку;</p> <p>2) <i>алгоритмічному рівні</i>: довільно використовувати засвоєні знання для правильного формулювання складних юридичних понять і категорій з подальшим їх використанням при вивченні галузевих дисциплін; вірно тлумачити норми права; безпомилково застосовувати правові приписи при виконанні своїх службових повноважень;</p> <p>3) <i>на евристичному рівні</i>: на основі засвоєння історичних знань про державно-правові явища вміти з наукових позицій давати їм правильну оцінку, розкривати їх дійсну сутність; знаходити шляхи розв'язання задач, що виникають у працівника поліції під час поширення правових знань серед населення, формування у громадян поваги до права і закону.</p> <p>4) <i>на творчому рівні</i>: переосмислювати наявні знання стосовно нових фактів; адаптувати раніше отримані знання, вміння та навички до змінних умов та нестандартних ситуацій; самостійно вести</p>
--	--

	науково-дослідницьку діяльність.
Обсяг дисципліни в кредитах ECTS/годинах	3 кредити ECTS (загальний обсяг – 90 год.) 3 них:
	-аудиторна робота: 30 год.
	- самостійна робота: 60 год.
Форми та види проведення навчальних занять	Форма навчання – денна. Види навчальних занять: - лекції: 14 год. - семінарські заняття: 16 год. - самостійна робота: 60 год.
Самостійна робота	Опрацювання рекомендованої літератури, підготовка тез доповідей до конференцій.
Індивідуальні завдання	Цільові виступи, доповіді
Необхідне обладнання	Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор), комп'ютерне забезпечення з виходом у мережу Інтернет.
Мова викладання	Українська
Контроль	<p>Методи контролю: усний та письмовий (опитування на семінарських заняттях; участь в дискусіях, цільові виступи, виконання самостійних робіт); тестовий.</p> <p>Форми контролю: Форми контролю: - поточний (опитування, тестування, веб-квести); Критерії оцінки поточного контролю викладач повідомляє на першому занятті та перед кожними оцінюванням. - проміжний (опитування); - підсумковий (екзамен).</p>
Інтегральна компетентність, загальні компетентності (ЗК)	<p>Здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері права.</p> <p>ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК-3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК-13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної</p>

	області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Спеціальні компетентності (СК)	<p>СК-2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.</p> <p>СК-8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.</p> <p>СК-12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.</p> <p>СК-13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.</p>

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

Тема № 1. Історія держави та права України як наука і навчальна дисципліна.

Предмет історії держави та права України як гуманітарної науки та навчальної дисципліни.

Місце історії держави та права України в системі гуманітарних наук та навчальних дисциплін.

Методологія викладу і вивчення. Основні теоретичні напрямки історико-правової науки. Сутність і походження держави і права. Типи державно-правового розвитку.

Періодизація курсу історії держави і права України, історіографія.

Тема № 2. Державність та право України у стародавній час.

Додержавні форми цивілізації на території сучасної України: розпад первіснообщинного ладу (причини, етапи).

Скіфські ранньодержавні утворення: Велика (VII-III ст. до н.е.) та Мала (Кримська) Скіфія (III ст. до н. е. - III ст. н.е.); джерела права (звичаєве право, правова думка). Основні риси права (державного, цивільного, кримінального, процесуального). Початкові форми рецепції права.

Формування та розвиток античних міст-держав у Північному Причорномор'ї кін. VII ст. до н.е. – перш. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика): поліси (Херсонес, Ольвія, Тіра, Пантікапей); Боспорське царство; міжнародно-правові стосунки; джерела права (звичаєве право, нормативні акти).

Основні риси державного права античних держав Північного Причорномор'я (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.): правовий статус населення (політи, неповноправне населення, раби); форми держав (устрій, правління, режим); органи державної влади та управління; судоустрій.

Монархія і республіка – форми правління рабовласницьких держав на території України. Реалізація принципів демократії у державно-правовому та суспільному житті античних полісів.

Тема № 3. Держава та право на українських землях періоду середньовіччя.

Утворення Київської держави: причини, передумови (друга пол. IX ст.).

Правовий статус населення (феодала, смерди, челядь, закуп, рядовичі, холопи, міське населення). Форми державного устрою та правління (ранньофеодальна імперія; палацово-доменіальна система управління; самоврядування); судоустрій.

Джерела права Київської держави: звичаєве право; нормативні акти (закони, збірки законів «Руська Правда»); нормативні договори; канонічне право; формування правової системи. Державно-правова думка: Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Митрополит Іларіон.

Джерела та основні риси державного права Русі у період роздробленості: причини роздробленості, її юридичне закріплення; правовий стан населення.

Форма державного устрою та правління, її особливості у Галицько-Волинському князівстві. Судоустрій. Взаємовідносини руських князівств та Золотої Орди. Вплив монгольського (золотоординського) права. Яса.

Правове становище українських земель під владою Польщі, Литви Речі Посполитої: ліквідація залежності від Золотої Орди; входження українських земель до складу іноземних держав та його правове закріплення; Кревська унія 1385 р., Городельська унія 1413, Люблінська унія 1569 р.

Джерела права українських земель (серед. XIV – серед. XVII ст.): звичаєве право; нормативні акти; збірки законів (Литовські статuti; джерела магдебурзького права); джерела канонічного права; правова думка в українських землях (С.Оріховський, З.Копистенський, М.Смотрицький, І.Вишенський, Й.Борецький, П.Могила, Й.Верещинський).

Державне право на українських землях у складі Польщі, Литви, Речі Посполитої (XIV – сер. XVII ст.): правовий стан населення (феодала, феодально залежне населення, козацтво, міські стани, духовенство); адміністративно-територіальний устрій; органи державної влади; міське самоврядування; судоустрій.

Тема № 4. Держава та право України Нового часу.

Державне право України періоду формування національної козацької держави середини XVII ст.: правовий стан населення (селянство, міщанство, козацтво, шляхта); виборче право; державний устрій, форма правління, полково-сотенна система (визначення, структура, функції); режим; самоврядування (міст, Січі); судоустрій.

Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.: правовідносини з Річчю Посполитою, Туреччиною, Молдовою, Валахією; правове оформлення протекторату Московської держави (Березневі статті,

жалувані грамоти 1654 р.), історико-правові погляди на зміст та значення Переяславсько-Московського договору 1654 р.

Джерела права України періоду визвольних змагань середини XVII ст.: звичаєве право, основні риси звичаєвого козацького права, міжнародні угоди, нормативні акти (універсали), «старі» збірки законів, канонічне право, правова думка (Б. Хмельницький, А.Кисіль).

Державно-правовий статус України-Гетьманщини у складі Російської держави: правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій; Слобідська Україна; Запорізька Січ.

Ліквідація української державності у складі Російської імперії основні етапи: I Малоросійська колегія, Правління гетьманського уряду, II Малоросійська колегія, ліквідація магдебурзького права; колонізація українських земель Російською імперією.

Державно-правовий статус українських земель у складі Оттоманської імперії (Кримського ханства): правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій.

Основні джерела права України в другій половині XVII – третій чверті XVIII ст.: джерела права України-Гетьманщини у складі Російської імперії (звичаєве право, договірні статті, універсали, російське законодавство, «старі» збірки права, кодифікаційні акти, «Права за якими судиться малоросійський народ»), правова думка, діяльність першого екзильного уряду України-Гетьманщини; джерела права в українських землях у складі Оттоманської імперії; правова думка (державно-правові погляди І.Мазепи, П.Орлика («Конституція» 1710 р.), Ф.Прокоповича, К.Розумовського, Я.Козельського, М.Драгоманова).

Державно-правовий статус українських земель у складі Речі Посполитої та Австрії (Австрійської імперії): правовий статус населення; форми державного устрою та правління; судоустрій.

Основні джерела права в українських землях наприкінці XVIII – у першій половині XIX ст.: джерела права в українських землях у складі Російської імперії; джерела права в українських землях у складі Речі Посполитої; джерела права в українських землях в складі Австрійської імперії; правова думка («Руська Правда» П.Пестеля; «Катехізис» І.Котляревського, В.Тарновського, В.Лукашевича; «Історія Русів»; Кирило-Мефодіївське товариство та його програмні документи (В.Білозерський, М.Гулак, Г.Андрузький, М.Костомаров, Т.Шевченко, П.Куліш).

Систематизація права України XVIII - першої половини XIX ст.: інкорпорації, кодифікації (державні, приватні) права українських земель у складі Російської імперії («Собрание малороссийских прав», «Свод местных законов западных губерний», кодифікація Сперанського); кодифікація права в українських землях у складі Австрійської імперії (Терезіана).

Буржуазні політико-правові реформи на західноукраїнських землях.

Основні зміни в праві (друга пол. XIX – поч. XX ст.): революція 1848 – 49 р.; основні джерела права; австрійські конституції 1848, 1849 та 1867 рр.; зміни в галузях права.

Джерела права в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX ст.: звичаєве право; джерела загальноросійського права (царські маніфести, укази, закони, Звід законів Російської імперії, коментовані збірки нормативних актів). Державне право українських губерній у складі Російської імперії (друга пол. XIX ст.): правовий стан населення; органи державної влади, самоврядування; судоустрій; військо.

Передумови, мета та основні напрямки державних реформ другої половини XIX ст. Причини та підготовка селянської реформи 1861 р. Юридичні акти селянської реформи. «Маніфест» від 19 лютого 1861 р. «Загальне положення про селян, що вийшли з кріпосної залежності».

Земська реформа 1864 року. Міська реформа 1870 року. Судова реформа 1864 року. Нова система судових органів – мирові судді, з'їзди мирових суддів, окружні суди, судові палати, Сенат. Демократизація судоустрою і судочинства, запровадження суду присяжних, перебудова прокуратури, створення адвокатури, новий статус слідчих. Військова, фінансова, поліційна, шкільна, університетська реформи. Антиукраїнське законодавство: Валуєвський циркуляр 1863 року і Емський указ 1876 року. Контрреформи Олександра III та їх держано-політичні наслідки.

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Російської імперії, особливості її функціонування в українських губерніях на поч. XX ст.: революція 1905-1907 років, Маніфест 17 жовтня 1905 р., Основні державні закони Російської імперії 1906 р.; правовий стан населення; виборче право; центральні та місцеві органи влади; органи самоврядування, запровадження земств на Правобережній Україні.

Основні напрямки розвитку державно-правової системи Австро-Угорської імперії, особливості її функціонування в західноукраїнських землях на поч. XX ст.: соціально-економічні перетворення; реформа виборчого законодавства – зміни в управлінні Галицьким сеймом; розвиток джерел права; правова думка (програми політичних партій).

Основні зміни в праві українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій в умовах I Світової війни: мілітаризація державного апарату українських земель у складі Російської імперії, Особливі наради, Союз міст, Земський союз, «Земгор», воєнно-промислові комітети; Головна Українська Рада; особливості окупаційної політики; цивільне, адміністративне, фінансове, трудове, кримінальне та кримінально-процесуальне право Росії та Австро-Угорщини воєнної доби.

Тема № 5. Держава та право України Новітнього часу.

Політико-правові зміни в Україні в умовах лютневої революції в Росії (лютий – листопад 1917 р.): падіння самодержавства; створення Тимчасового

уряду; органи влади і управління в Україні; виникнення Центральної Ради, її політико-правові акти I та II Універсали; правові відносини Центральної Ради та Тимчасового уряду; Генеральний Секретаріат УЦР та його правовий статус.

Проголошення та державно-правова розбудова Української Народної Республіки (листопад 1917 – квітень 1918): III та IV Універсали, формування органів державної влади УНР; охоронні формування УНР доби Центральної Ради (цивільна та військова міліція; Вільне козацтво: «Статут Вільного козацтва», керівні органи, структура, компетенція); джерела права.

Українська Держава (29 квітня-14 грудня 1918 р.). Джерела права. Державна варта (структура, компетенція; «Статут Української Державної варти»); армійські охоронні сотні, місцева міліція.

Радянська Україна (грудень 1917- квітень 1918 р.). Основні риси державного права.

УНР періоду Директорії (листопад 1918 – листопад 1920 р.). Джерела права. Уряд УНР в екзилі та його політико-правові рішення.

Західноукраїнська Народна Республіка. Джерела права. Правоохоронні органи ЗУНР: органи прокуратури; народна міліція та державна жандармерія ЗУНР.

Державно-правова модель Української Соціалістичної Радянської Республіки: воєнний комунізм; джерела права.

Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу. Декларація та Договір про утворення СРСР 1922 р. Конституція СРСР 1924 р. Правове становище України у складі СРСР.

Джерела права УРСР періоду нової економічної політики. Правоохоронні органи України у період непу.

Джерела права УСРР у період завершення формування адміністративно-командної системи, тоталітарного режиму (30-ті рр. XX ст.): Конституція УРСР 1937 р.

Основні риси кримінального та кримінально-процесуального права УСРР (30-ті рр. XX ст.): посилення каральної спрямованості; поширення незаконних репресій; позасудові репресії; найвідоміші політичні процеси в Україні кінця 20-х – 30-х рр. XX ст. (Шахтинська справа, справа Промпартії, СВУ, Українського національного центру та ін.).

Зміни у праві УРСР (1939-1941 рр.). «Правове оформлення» приєднання західноукраїнських земель до УРСР.

Зміни у праві УРСР в умовах воєнного стану (1941-1946 рр.). Джерела права.

Окупаційний режим, організаційні та політико-правові засади рухів опору в Україні під час другої світової війни: міжнародні норми, окупаційні режими, радянський рух опору, національний рух опору. Спроба відновлення незалежної Української Держави.

Основні риси права УРСР у повоєнні роки.

Джерела права УРСР середини 50-х - середини 80-х років XX ст.:

лібералізація суспільного життя та її вплив на гуманізацію права; Конституція УРСР 1978 року, її зміст.

Основні риси конституційного права УРСР середини 50-х - середини 80-х років: правовий статус громадян; курс на демократизацію та відновлення прав людини; «шестидесятники»; поширення руху за права людини і громадянина (дисиденти); законодавче підґрунтя приєднання Криму до УРСР.

Нормативно-правове закріплення процесу курсу на «перебудову» в СРСР та УРСР (сер. 80-х – 1991 рр.): джерела права (зміни і доповнення до Конституції УРСР 1978 рр.; Закон «Про мови в УРСР»). Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 року.

Становлення та розбудова незалежної України, конституційно-правове та міжнародно-правове забезпечення цього процесу (1991-2023 рр.). Джерела національного права незалежної України.

Вибори президента та політична криза 2004 р. в Україні. «Євромайдан». Анексія Криму. Антитерористична операція. Операція об'єднаних сил. Президентські та позачергові парламентські вибори 2019 року.

Європейський вибір України та демократизація інституцій державної влади. Формування української моделі гендерної рівності: історична ретроспектива. Конституційне закріплення євроінтеграційного курсу України. Україна і ЄС. Процес імплементації правових норм ЄС до національного законодавства. Україна-НАТО.

Реформування судової системи. Конституційний Суд, Верховний Суд України (1991-2017 рр.), Верховний Суд (з 2017 р.). Вищий антикорупційний суд України. Правоохоронні органи суверенної України. Служба безпеки України, Генеральна прокуратура України, Прокуратура, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України.

Національна гвардія України. Розбудова Збройних Сил України. Реформування української армії.

Основні напрямки розвитку національної правової системи України (1991-2023 рр.): цивільне, земельне, кримінальне, процесуальне право; генеза нових галузей права (муніципальне, аграрне, космічне право), правова думка.

Причини та передумови російсько-української війни. Зміни у праві України в умовах воєнного стану. Права і свободи громадян в умовах воєнного стану. Діяльність правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Програмні результати навчання (ПРН)	ПРН-3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.
	ПРН-6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.
	ПРН-13. Знати та розуміти особливості

	реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.
	ПРН-19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.
Критерії оцінювання результатів навчання	<p>Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поточний контроль - 50 балів; - підсумковий контроль - 50 балів. <p>Оцінка за поточний контроль складається з оцінювання аудиторної та самостійної роботи здобувача вищої освіти. Оцінка за аудиторну роботу визначається як середнє арифметичне балів, які ним отримані на семінарських заняттях (здобувач має отримати не менш 5 позитивних оцінок) з коефіцієнтом 5. Оцінка за самостійну роботу визначається як середнє арифметичне балів, які отримані здобувачем за: цільові виступи (здобувач має підготувати не менш 2) з коефіцієнтом 5.</p> <p>Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, які отримані здобувачем протягом семестру, та балів, які набрані на підсумковому контролі (екзамені).</p>

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані в повному обсязі, відмінна робота без
94-96			

90-93			помилки або з однією незначною помилкою.
85-89	Добре («зараховано»)	В	« Дуже добре » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального, робота з двома – трьома незначними помилками.
80-84			
75-79		С	« Добре » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком, практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота з декількома незначними помилками, або з однією – двома значними помилками.
70 – 74	Задовільно («зараховано»)	D	« Задовільно » – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю, але прогалини не мають істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, містять помилки, робота з трьома значними помилками.
65 – 69			
60 – 64		Е	« Достатньо » – теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40 – 59	Незадовільно («не зараховано»)	F X	« Умовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій

21 – 40			самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.
1–20		F	« Безумовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.
Перелік питань, що виносяться на підсумковий контроль			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет, метод і завдання курсу історії держави та права України. 2. Періодизація історії держави та права України. 3. Кочові народи залізного віку на теренах України та їх форми державних утворень. 4. Формування та розвиток античних державно-правових утворень у Північному Причорномор'ї наприкінці VII ст. до н.е. – у п. пол. VI ст. н.е. (загальна характеристика). 5. Правовий статус населення в античних державах Північного Причорномор'я. 6. Форми державного правління та органи влади й управління античних держав Північного Причорномор'я. 7. Основні риси права в античних державах Північного Причорномор'я. 8. Скіфські ранньодержавні утворення (виникнення, органи влади та управління, правові звичаї). 9. Причини та передумови виникнення державності у східних слов'ян. 10. Суспільно-державний лад Київської Русі: органи влади та категорії населення. 11. Джерела права Київської Русі. 12. Руська правда: походження, списки, редакції. 13. Теорії походження державності у східних слов'ян. 14. Злочини та покарання у праві Київської Русі. 15. Основні риси кримінального права за Руською Правдою. 16. Суд та процес у Київській Русі. 17. Особливості розвитку князівств Русі у період феодалної роздробленості. 18. Галицько-Волинське князівство: особливості державного устрою та суспільного ладу. 			

19. Галицько-Волинське князівство: джерела та основні риси права.
20. Особливості входження українських земель до складу Великого князівства Литовського.
21. Суспільно-державний лад, право українських земель у складі Польського королівства, Речі Посполитої.
22. Джерела та основні риси права в Україні у XIV- до сер. XVII ст.
23. Державні унії Польщі та Литви. Їх наслідки для України.
24. Військово-адміністративна організація Запорізької Січі.
25. Правові звичаї запорізького козацтва. Особливості статусу реєстрових козаків.
26. Гетьманщина, як перша національна незалежна держава на теренах України.
27. Гетьманщина: джерела права та особливості правової системи.
28. Міжнародно-правовий статус України у середині XVII ст.
29. Переяславська Рада та Березневі статті 1654 р.: історико-правові погляди на зміст і значення цього договору.
30. Основні соціальні стани в українських землях під час литовсько- польської доби та особливості їх правового положення.
31. Гетьманські статті – юридичне оформлення правовідносин України з Московією у другій половині XVII ст.
32. Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
33. Наступ російського абсолютизму на українську державність, ліквідація автономії у XVIII ст.
34. Джерела і пам'ятки права в Україні у XVIII – на початку XIX ст. Спроби кодифікації.
35. Основні риси права в Україні у XVIII – на початку XIX ст.
36. Джерела права в українських губерніях Російської імперії у др. пол. XIX ст.
37. Литовські статuti як основне джерело право в українських землях у XVI – I пол. XVII ст.
38. Суспільно-політичний лад і право на Правобережжі та західноукраїнських землях у XVIII ст. Включення правобережних та південних українських земель до складу Росії.
39. Суспільно-політичний лад та право західноукраїнських земель в складі Австрійської імперії (друга половина XVIII - першій половині XIX ст.).
40. Загальна характеристика ліберальних реформ 60-70-х рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.
41. Селянська реформа 1861 р. в Україні.
42. Земська та міська реформи: особливості їх проведення в Україні у II пол. XIX ст.
43. Ідея державності у програмах перших українських політичних партій наприкінці XIX – на початку XX ст.
44. Військова реформа 1874 – 1883 рр.
45. Поліцейська реформа другої половини XIX ст.

46. Судова реформа 1864 р. в Україні.
47. Загальна характеристика контрреформ 80-90 рр. XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії.
48. Джерела та пам'ятки права, що діяли в українських землях в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.
49. Основні риси права в українських землях в складі Російської імперії у другій половині XIX ст.
50. Революційні події 1848-1849 рр. в Австрійській імперії, їх вплив на державно-правове життя в Західній Україні.
51. Особливості державно-правового розвитку західноукраїнських земель у складі Австро-Угорської імперії в другій половині XIX – на початку XX ст.
52. Державно-правова думка в Україні у другій половині XIX ст.: М. Костомаров, В. Антонович, М. Драгоманов.
53. Революція 1905 – 1907 рр. та зміни у державному праві Російської імперії.
54. Столипінські реформи. Їх особливості в Україні.
55. Суспільно-політичні рухи у Наддніпрянській Україні XIX ст. та ідея української державності.
56. Еволюція прав жіноцтва в Україні: від Київської Русі до сучасності.
57. Діяльність депутатів від українських земель в державній Думі.
58. Особливості організації системи правоохоронних органів в УРСР (1945 – 1991 рр.).
59. Зміни в суспільно-політичному ладі України в ході революції 1905- 1907 рр.
60. Радянсько-польська війна 1920 р. та її вплив на долю українських земель.
61. Конституція України 1996 року: загальна характеристика.
62. Україна у березні – жовтні 1917 року: боротьба за владу.
63. Організація та діяльність Центральної Ради (березень-листопад 1917р.).
64. Створення Української Народної Республіки (УНР).
65. Проголошення незалежності УНР. Брестська угода.
66. Універсали Центральної Ради та їх характеристика.
67. Держава і право України періоду гетьманату П.Скоропадського.
68. УНР за часів Директорії.
69. Західноукраїнська Народна республіка – ЗУНР.
70. Ствердження більшовицької форми державності. Політика «воєнного комунізму» в Україні.
71. НЕП в Україні: причини, сутність, наслідки.
72. Особливості державно-правового ладу УСРР у 1920-х рр.
73. Нормативно-правове закріплення входження Радянської України до складу Радянського Союзу.
74. Формування тоталітарного режиму в УСРР 1930-х рр. Ознаки радянського тоталітаризму.
75. Конституція УРСР 1929 р. Основні риси права України 1920-тих

років.

76. Західноукраїнські землі в складі іноземних держав у 20-30-х рр. ХХ ст. Їх державно-правове життя.

77. Радянське законодавство щодо суцільної колективізації сільського господарства як доказ штучного характеру Голодомору 1932 – 1933 рр.

78. Сталінські репресії і терор: деформація правоохоронної системи у 1930-х рр.

79. Основні причини поразки проукраїнських сил у Національно-демократичній революції 1917 – 1921 рр.

80. Українське питання напередодні та на початку Другої світової війни. Приєднання західноукраїнських земель до складу УРСР.

81. Зміни в органах влади і управління УРСР в період Другої світової війни.

82. Спроби відродження української державності та національний рух опору в Україні у 1941 – 1945 рр.

83. Нацистський окупаційний режим в Україні.

84. Доба відлиги. Спроби десталінізації та демократизації радянської влади в Україні.

85. Перебудова та зміни у державно-правовому розвитку УРСР (1985 – 1991 рр.).

86. Становлення та розбудова незалежної України у 1991 – 1996 рр.

87. Україна та розпад СРСР. Біловезькі угоди.

88. Європейський вибір України та демократизація інституцій державної влади.

89. Особливості організації системи правоохоронних органів в Україні. Реформа Національної поліції.

90. Особливості державно-правового розвитку України на сучасному етапі. Зміни у праві в умовах воєнного стану.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна та наукова література:

1. Історія держави і права України : хрестоматія-практикум / [М. Ю. Бурдін, Є. С. Логвиненко, І. А. Логвиненко]; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2021. 890 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/>.

2. Історія держави і права України: підручник / за ред. О. М. Бандурки, Х.: ХНУВС, 2019. 448 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua>

3. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін.; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 616 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua>.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Бандурка О. М., Греченко В. А. Міліція в Україні в період посилення

тоталітарного режиму (1931–1941 рр.): історико-правове дослідження: [монографія]. Харків : Золота миля; Панов, 2020. 444 с. URL: <https://www.researchgate.net/>.

2. Борисова О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 1 : Давні часи. Середньовіччя. Нова доба / О. В. Борисова, А. О. Климов ; МОН України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 344 с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/>.

3. Борисова О. В. Історія української державності : підручник : у 2 т. Т. 2 : 1917 - 2017 рр. / О. В. Борисова, А. О. Климов ; М-во освіти і науки України ; Луганськ. нац. аграр. ун-т. Київ : Кондор, 2018. 463 с. URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/>.

4. Верстюк В. Союз Пилсудського - Петлюри в історії боротьби за українську державність. *Український історичний журнал*. 2020. № 2. С. 4-21. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/>.

5. Вільховий Ю.В. Історичні віхи української державності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*: офіц. вид. / засн. М-во юстиції України. 2015. № 8. С. 42-46. URL: <http://lib.univd.edu.ua>.

6. Винницький. М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності. [пер. з англ. Романа Ключка]. Львів : Вид-во Старого Лева, 2021. 554 с. URL: <https://chtyvo.org.ua/>.

7. Гайдучький П. І. Не забуті реформи в Україні, 1991-2017. Київ : [ТОВ «ДКС-центр»], 2017. 852 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/>.

8. Гай-Нижник П. Акт злуки УНР та ЗУНР: втілення і крах ідеалу Соборної України. URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/>.

9. Гай-Нижник П. IV Універсал Української Центральної Ради – проголошення незалежності УНР. URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/>.

10. Історія держави і права України. [Текст] : акад. курс : підруч. / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко ; ЛНУ ім. І. Франка. Київ : Ін Юре, 2015. 808 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/>.

11. Історія держави та права України. [Текст] : навч. посіб. / Г. І. Трофанчук. - 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 568 с. URL: <https://jurkniga.ua/>.

12. Каленіченко Л. І., Слинько Д. В. Особливості діяльності національного агентства з питань запобігання корупції в умовах воєнного стану. *Право і безпека*. 2023. № 1(88). С. 25-34. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/>.

13. Петровський М. Н. Історія України в документах і матеріалах. Київська Русь і феодальні князівства XII-XIII століть. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 310 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/>.

14. Подволоцький А. Правдива історія Київської Русі: про що мовчать підручники історії . Харків : Аргумент Принт : [Віват], 2014. 351 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>.

15. Стефанчук Р. Традиція безперервності української державності. *Право України*. 2021. № 9. С. 12-21. URL: <https://pravoua.com.ua/>.

16. Томенко М. Україна: історія конституції : навч. посіб. Київ : Генеза. 2015.

144 с. URL: <http://pli.nlu.edu.ua/>.

17. Чухліб Т. В. Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI - XVIII ст.) ; НАН України [та ін.]. [Київ] : [Вид. Олег Філюк], 2017. 117 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>.

18. Шевчук В. О. Козацька держава як ідея в системі суспільно-політичного мислення XVI-XVIII ст. : у 2 кн. Кн. 2. Київ : Кліо, 2019. 1120 с. URL: <https://nashformat.ua/>.

19. Шигаль Д. А. Історія держави і права України. [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту. Харків : Право, 2018. 252 с. URL: <https://jurkniga.ua/>.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України у чинній редакції від 31.03.2023 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

6. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.

Інформаційні ресурси в інтернеті:

1. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

2. Наукова бібліотека Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» URL: <https://library.nlu.edu.ua/>.

3. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.

4. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>.

5. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>.

6. Харківська державна наукова бібліотека імені В.Г. Короленка URL: <https://korolenko.kharkov.com/>.